

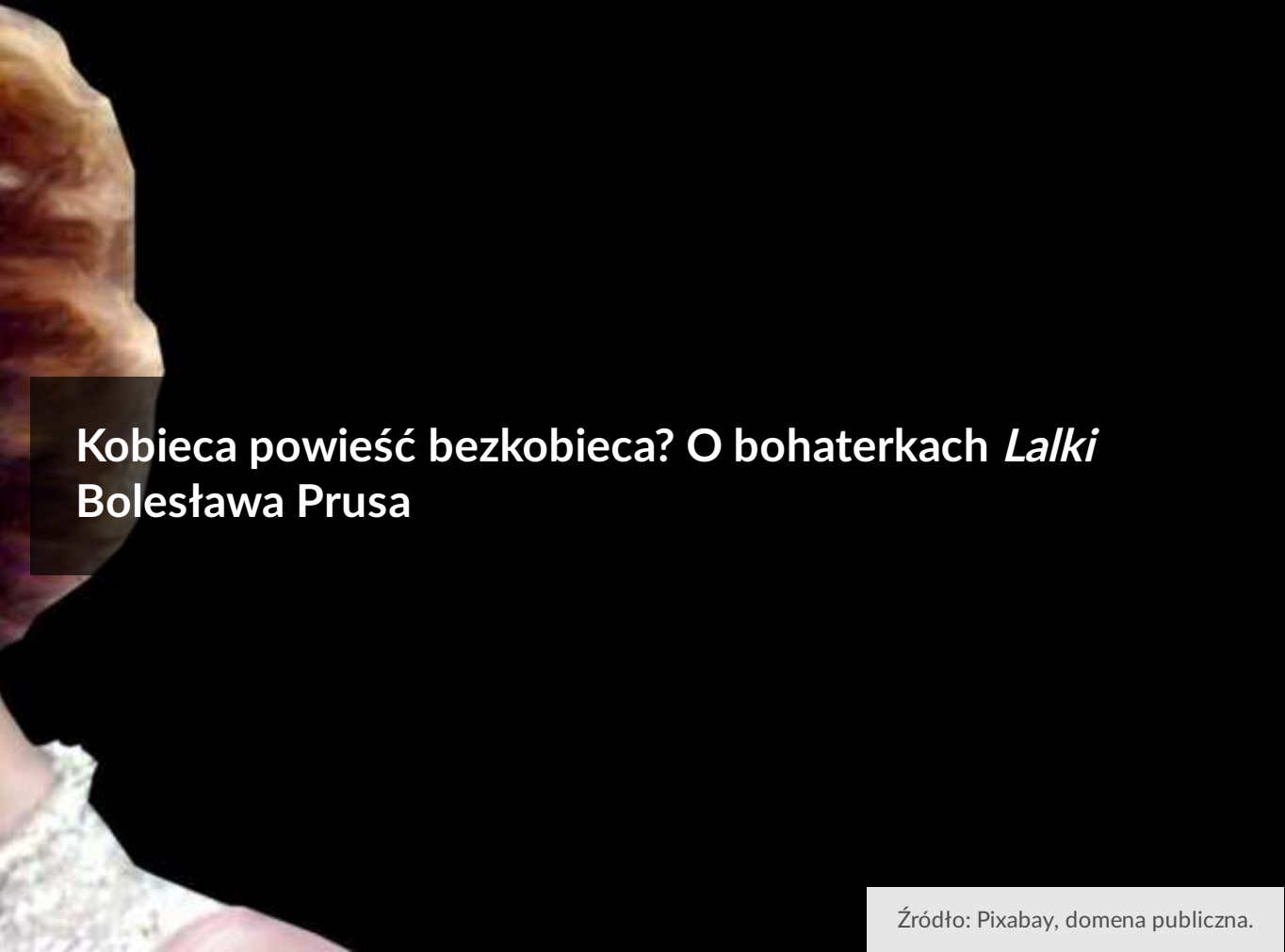
Kobieca powieść bezkobieca? O bohaterkach *Lalki* Bolesława Prusa

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Olga Tokarczuk, *Kosmos „Lalki”. Pierwiastek bezkobięcy*, [w:] tejże, *Lalka i perła*, Kraków 2020, s. 67–68.
- Źródło: Bolesław Prus, *Lalka*, t. 2, Wrocław 1991, s. 150.
- Źródło: Bolesław Prus, *Lalka*, t. 2, Wrocław 1991, s. 148.
- Źródło: Bolesław Prus, *Lalka*, t. 2, Wrocław 1991, s. 243.
- Źródło: Bolesław Prus, *Lalka*, t. 2, Wrocław 1991, s. 214.
- Źródło: Bolesław Prus, *Lalka*, t. 2, Wrocław 1991, s. 29.
- Źródło: Bolesław Prus, *Lalka*, t. 2, Wrocław 1991, s. 72.
- Źródło: Grażyna Borkowska, *Kobiety i miłość*, „Nowa Panorama Literatury Polskiej”, dostępny w internecie: <https://nplp.pl/arttykul/kobiety-i-milosc/> [dostęp 21.05.2021 r.].
- Źródło: Bolesław Prus. *Lalka*. t. 1. Wrocław 1991. s. 193.

-
- Źródło: Edyta Jarosz-Mackiewicz, *Uroda*, „Nowa Panorama Literatury Polskiej”, dostępny w internecie: <http://nplp.pl/arttykul/uroda/> [dostęp 2021.05.21 r.].
 - Źródło: Olga Tokarczuk, *Kosmos „Lalki”. Pierwiastek bezkobięcy*, [w:] tejże, *Lalka i perła*, Kraków 2020, s. 66–67.

Kobieca powieść bezkobieca? O bohaterkach *Lalki* Bolesława Prusa

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Bolesława Prusa wielokrotnie oskarżano o [mizoginizm](#). W swoich felietonach odmawiał kobietom uprzywilejowanej, romantycznej pozycji. Z upodobaniem opisywał salonowe romanse, polowania na mężów, wyśmiewał kokieterię podstarzałych dam pozujących na Mickiewiczowskie Telimeny. Szczególnie nie lubił [trenów](#) ozdabiających tył kobiecych sukni. Twierdził, że materiał ciągnący się po ziemi wzbija tumany kurzu, czyniąc z parkowych alejek „obory”. *Lalkę*, swą najsłynniejszą powieść, Prus zaludnił kobietami – salonowymi lalkami, [emancypantkami](#), przykładnymi paniami domu, furiatkami i histeryczkami. Mimo to wielokrotnie pojawił się zarzut, że to powieść właściwie bezkobieca. Olga Tokarczuk w swojej *Lalce i perle* stwierdziła:

((Olga Tokarczuk

Kosmos „Lalki”. Pierwiastek bezkobiecy

Kobiety w powieści Prusa istnieją, a jakże, jednak w porównaniu z mężczyznami wydaje się, że brakuje im jakiegoś wymiaru. *Lalka* [...] jest powieścią o mężczyznach. Z powodu [...] jednostronności w postrzeganiu kobiet [...] świat *Lalki* stoi na jednej nodze.

Źródło: Olga Tokarczuk, *Kosmos „Lalki”. Pierwiastek bezkobiecy*, [w:] *też*, *Lalka i perła*, Kraków 2020, s. 66–67.

Kim więc są naprawdę bohaterki *Lalki*?

Twoje cele

- Dowiesz się, w jaki sposób Bolesław Prus wykreował bohaterki kobiece w *Lalce*.
- Ustalisz, jaki był stosunek Bolesława Prusa do idei emancypacyjnych.
- Przeanalizujesz wybrane fragmenty *Lalki* Bolesława Prusa, zwracając uwagę na kreację postaci kobiecych w powieści.
- Określisz motywacje oraz konsekwencje działań wybranych bohaterek *Lalki* Bolesława Prusa.

“

Stanisław Batowski-Kaczor, *Portret kobiety*, 1898

Źródło: ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, domena publiczna.

Bohaterki kobiece pojawiające się w *Lalce* Bolesława Prusa łączy zdaniem Edyty Jarosz-Mackiewicz jedna podstawowa kwestia – czytelnik poznaje je wszystkie z perspektywy mężczyzn, którzy w pierwszej kolejności oceniają walory ich urody:

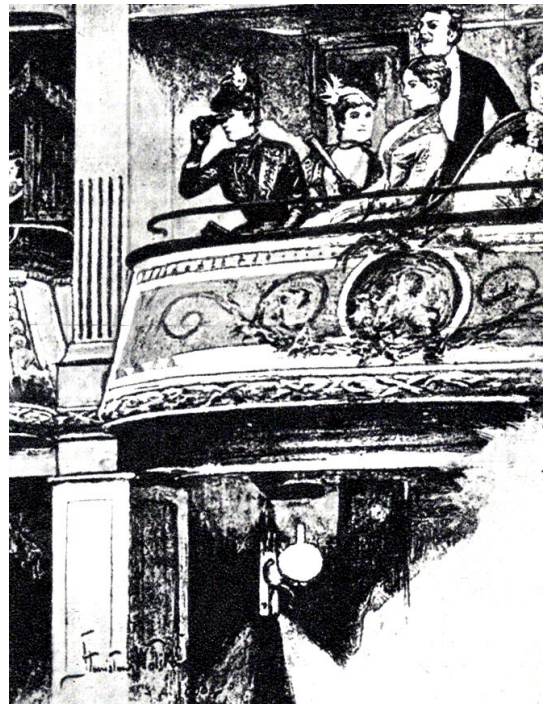
Edyta Jarosz-Mackiewicz

Uroda

Były idealne, ponętne, czasem intrygujące, lecz daremnie by u nich szukać śladu głębszej myśli. Nie tego od nich oczekiwano.

Źródło: Edyta Jarosz-Mackiewicz, *Uroda*, „Nowa Panorama Literatury Polskiej”, dostępny w internecie:

<http://nplp.pl/artukul/uroda/> [dostęp 2021.05.21 r.].

Ilustracja pt. *Łoża pierwszego piętra* autorstwa Stanisława Wolskiego do *Lalki*, 1985

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Kobiety w powieści Prusa są uwięzione w **gorsecie patriarchalnej** kultury, często zredukowane do roli panien na wydaniu, żon, matek czy kochanek. Nawet przebojowa i pozornie wyzwolona Kazia Wąsowska zostaje ostatecznie spętana przez społeczne **konwenanse**.

O tym, że losy bohaterek *Lalki* mają niewiele wspólnego z głoszonymi w 2. połowie XIX wieku postulatami **emancypacji** kobiet, świadczą słowa doktora Szumana, który w czasie rozmowy z Ignacym Rzeckim stwierdza:

((Bolesław Prus

Lalka

Czy nie spostrzegłeś, panie Ignacy, że jeżeli mężczyzna pod względem duchowym jest muchą, to kobieta jest jeszcze gorszą muchą, gdyż – pozbawioną łap i skrzydeł. Wychowanie, tradycja, a może nawet dziedziczność, pod pozorem zrobienia jej istotą wyższą, robią z niej istotę potworną. I ten próżnujący dziwoląg, ze skrzywionymi stopami, ze ściśniętym tułowiem, czczym mózgiem, ma jeszcze obowiązek wychowywać przyszłe pokolenia ludzkości! [...] Nasze kobiety są owocem klerykalno-feudalno-poetyckiej teorii miłości, która jest obelgą dla higieny i zdrowego rozsądku...

Źródło: Bolesław Prus, *Lalka*, t. 1, Wrocław 1991, s. 193.

Beata Tyszkiewicz w roli Izabeli Łęckiej (*Lalka*, reż. Wojciech Has, Polska 1968)

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Przestrzenią kobiecej wolności pozostają w *Lalce* marzenia, w przypadku Izabeli Łęckiej przyjmujące skrajną postać. Prus nie był zwolennikiem haseł emancypacyjnych. Jak zauważa Grażyna Borkowska:

((Edyta Jarosz-Mackiewicz

Uroda

Pośrednio Prus zauważa, że emancypacja kobiet, emancypacja w sferze erotyki może przynieść tylko negatywne skutki społeczne. Swoboda obyczajowa mężczyzn, sprzyjająca np. prostytutce, może zostać zrównoważona tylko przez „czynnik” kobiety: przez ich uczciwość, nieskazitelność, anielskość. To jedyna droga do nawrócenia grzeszników i uratowania świata przed upadkiem.

Źródło: Edyta Jarosz-Mackiewicz, *Uroda*, „Nowa Panorama Literatury Polskiej”, dostępny w internecie: <http://nplp.pl/artukul/uroda/> [dostęp 2021.05.21 r.].

Józef Wodziński, *Koncert domowy*, ok. 1890

Źródło: ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, domena publiczna.

Bohaterki *Lalki* obserwują zmiany zachodzące w świecie, ale same im nie podlegają. Pisarz pozostawia im do dyspozycji repertuar sztuczek – wykorzystują swoje wdzięki, flirtują, szantażują, rzadko mogąc być naprawdę sobą. W świecie *Lalki* warunki dyktują bowiem mężczyźni, kobiety bezwzględnie im podlegają.

Biografka Prusa, Monika Piątkowska uważa, że pisarz oglądał świat kobiet „jak rozeznany w akcji widz patrzy na przedstawienie teatralne”¹.

Słownik

emancypacja

(łac. *emancipare* – oswobodzić, uwolnić) – uwolnienie od zależności, poddaństwa, ucisku; usamodzielnienie, uzyskanie równouprawnienia

konwenans

(fr. *convenance*) – obowiązująca w jakimś środowisku norma zachowania się w określonej sytuacji

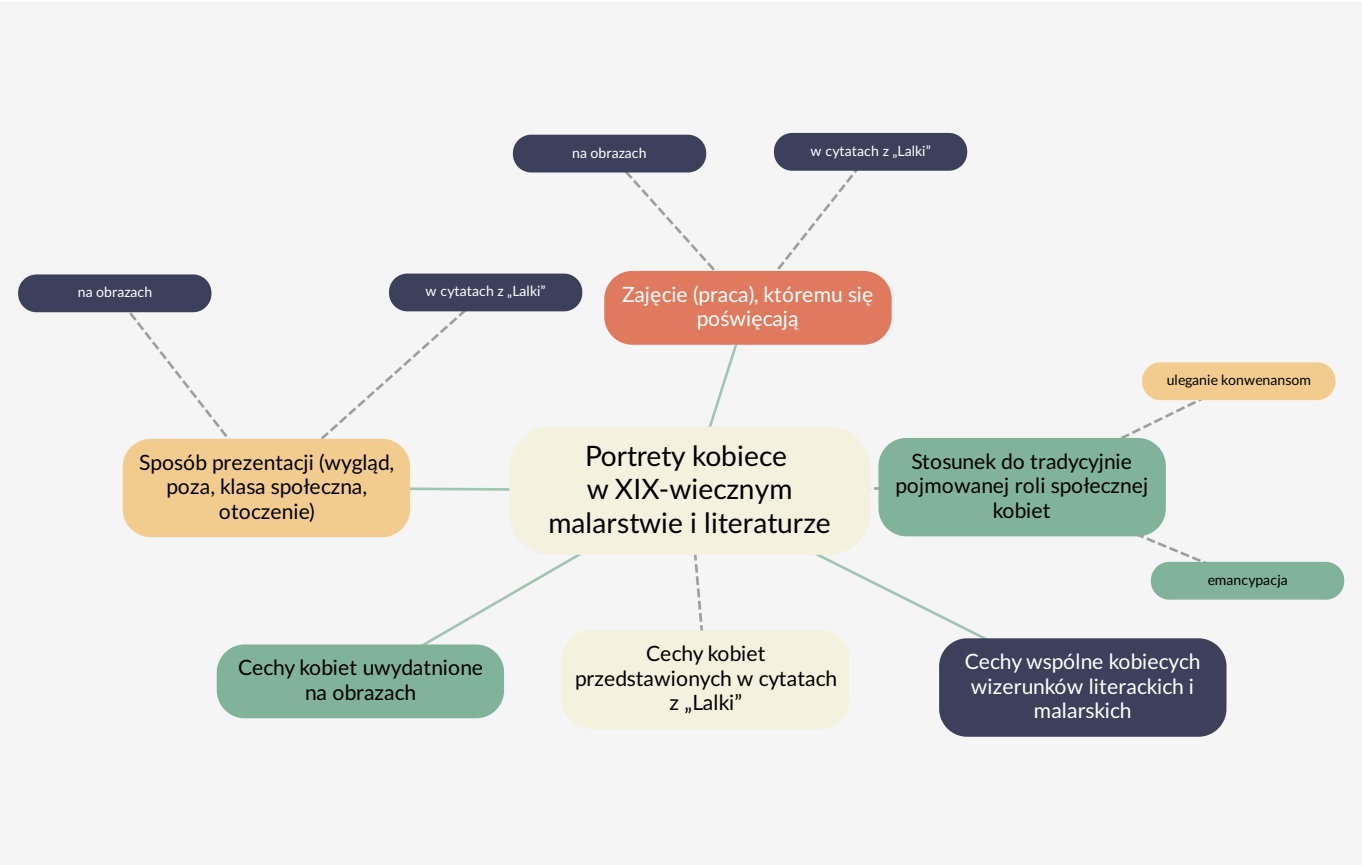
mizoginia

(gr. *misos* – nienawiść) – antypatia do kobiet

Mapa myśli

Polecenie 1

Przyjrzyj się poniższym obrazom, następnie uzupełnij mapę myśli. Wykorzystaj także cytaty dotyczące bohaterek zamieszczone w tabeli.

BOHATERKA	CYTAT
-----------	-------

Izabela Łęcka	„Woalka chroniła ją od wiatru, kareta od deszczu, sobole od zimna, parasolka i rękawiczki od słońca. I tak żyła z dnia na dzień, z miesiąca na miesiąc, z roku na rok, wyższa nad ludzi, a nawet nad prawa natury.” „W ogóle dla ludzi z niższego świata miała serce życzliwe. [...] Widocznie popełnili oni jakiś ciężki grzech, skoro skazano ich na pracę; ależ tacy jak ona aniołowie nie mogli nie ubolewać nad ich losem. Tacy jak ona, dla której największą pracą było dotknięcie elektrycznego dzwonka albo wydanie rozkazu.” „Była już zdecydowana wyjść za mąż, pod tym wszakże warunkiem, aby przyszły towarzysz – podobał się jej, miał piękne nazwisko i odpowiedni majątek. Rzeczywiście, trafiali się jej ludzie piękni, majątni i utytułowani; na nieszczęście jednak żaden nie łączył w sobie wszystkich trzech warunków, więc – znowu upłynęło kilka lat.”
baronowa Krzeszowska	„Była podobno wściekła przez kilka dni, dostała spazmów, zbiła służącą, zwymyślała swego adwokata w biurze rejentalnym, ale podpisała akt nabycia.” „Potem, jak mi mówiono, z wielkim płaczem zaczęła namawiać Maruszewicza, ażeby on nakłonił barona do przeproszenia jej i do sprowadzenia się do niej. »Ja wiem – szlochała – że on już nie ma ani grosza [...]. Mimo to wszystko mu zapomnę i popłacę długi, byle nawrócił się i sprowadził go do domu. Bez mężczyzny nie mogę rządzić takim domem... umrę tu w ciągu roku.«”
prezesowa Zasławska	„– Takie rzeczy wolno mówić kobietom dopiero w siódmym krzyżyku. – Bardzo... bardzo lubiłam go, a myślę, że i on mnie trochę... [...] Ale on był ubożuchny oficer, a ja na nieszczęście bogata i jeszcze bliska krewna dwu generałów. No i rozdzielono nas... Może też byliśmy zanedo cnotliwi... Ale cicho!... cicho... – dodała śmiejąc się i płacząc. „– Bywają wielkie zbrodnie na świecie, ale chyba największą jest zabić miłość. Tyle lat upłynęło, prawie pół wieku; wszystko przeszło: majątek, tytuły, młodość, szczęście... Sam tylko żal nie przeszedł i pozostał, mówię ci, taki świeży, jakby to było wczoraj.”

Helena Stawska	„Nie odpowiedziała nic, ale w duszy robiła sobie gorzkie wyrzuty, że nie potrafi kochać Wokulskiego, choćby chciała. Już serce jej wyschło; zresztą ona sama nie jest pewna, czy ma serce. [...] Często śnił jej się, ale to przecież nie miłość; ona nie jest zdolna do miłości. Jeżeli miałaby powiedzieć prawdę, to już nawet męża przestała kochać. Zdawało jej się, że wspomnienie o nieobecnym jest jak drzewo w jesieni, z którego opadają liście całymi tumanami i zostaje tylko czarny szkielet.” „Nie panna, nie mężatka... [...] Nie wdowa, nie rozwódka, słowem — nie wiadomo co i nie wiadomo za co...” „Jego kochanką... Tak, nie jestem, bo on tego jeszcze nie zażądał... [...] Już nie wiem, co się ze mną dzieje... To jedno czuję, że ten człowiek zabrał mi duszę. [...] Nienawidzić się wolno - dodała z gorzkim uśmiechem - kraść, zabijać... wszystko, wszystko wolno, tylko nie wolno kochać...”
Maria (Marianna)	„Do tacy podeszła młoda, uróżowana dziewczyna. Położyła srebrną czterdziestówkę, ale nie śmiała dotknąć krzyża. Klęczący obok z niechęcią patrzyli na jej aksamitny kaftanik i jaskrawy kapelusz. Ale gdy Chrystus szepnął: »Kto z was jest bez grzechu, niech pierwszy rzuci na nią kamieniem«, padła na posadzkę i ucałowała jego nogi jak niegdyś Maria Magdalena.” „[...] zawiadomiono go [Wokulskiego], że taka to a taka Maria, niegdyś dziewczyna złego prowadzenia, obecnie nauczyła się szyc bielizny [sic!], krawiectwa, odznacza się pobożnością, posłuszeństwem, łagodnością i dobrymi obyczajami.”

Kazimiera Wąsowska	„Brylant, nie kobieta, a jaka oryginalna! [...] Co to za figura, jaki wspaniały kontur nogi, a płeć, a oczy mające w sobie coś z brylantów i aksamitu!...” „[...] dopóki jednak żyła na świecie, nie mogła pozwolić na to, ażeby jaki mężczyzna mógł kochać się w jakiejś innej kobiecie, nie w niej. Żenić się dla interesu ma prawo, [...] ale uwielbiać – można było tylko ją. Nie dlatego nawet, ażeby uważała się za najpiękniejszą, ale że... taką już miała słabość.” „Ach... gdybym choć raz w życiu spotkała prawdziwie nowego człowieka... [...] Miałby jakiś nowy sposób postępowania, mówiłby mi nowe rzeczy, czasami rozgniewałby mnie do łez, potem sam śmiertelnie obraziłby się na mnie, a potem – naturalnie musiałby przeproszać. O, ten zakochałby się we mnie do szaleństwa! Wpiłabym mu się tak w serce i pamięć, że nawet w grobie nie zapomniałby o mnie... No, taką miłość rozumiem.”
--------------------	--

Polecenie 2

Wybierz spośród poniższych obrazów te, które twoim zdaniem najlepiej korespondują z psychologicznymi portretami bohaterek *Lałki* Bolesława Prusa. Uzasadnij swój wybór.

BOHATERKA	OBRAZ	UZASADNIENIE WYBORU
Izabela Łęcka		
baronowa Krzeszowska		
prezesowa Zasławska		
Helena Stawska		
Maria (Marianna)		
Kazimiera Wąsowska		

Władysław Czachórski, *Dama przy oknie*, 1875

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz odpowiednie uzupełnienia zdania.

Stwierdzenie, że *Lalka* Bolesława Prusa to powieść bezkobieca, ma charakter

metaforyczny ☐ / dosłowny ☐ i odnosi się do

braku bohaterek kobiecych w utworze ☐ / roli i pozycji kobiet w utworze ☐.

Ćwiczenie 2

Odwołując się do cytatów zamieszczonych w mapie myśli, wskaż cechy, pragnienia oraz uczucia bohaterek *Lalki* Prusa.

Helena Stawska

krótkowzroczność

oryginalność

pewność siebie

interesowność

Izabela Łęcka

niepewność, bierność

poczucie niesprawiedliwości

potrzeba silnych doznań

Kazimiera Wąsowska

egotyzm

uczciwość (prostolinijność)

Ćwiczenie 3

Zapoznaj się z poniższymi fragmentami *Lalki* Bolesława Prusa. Wyjaśnij, jaki wizerunek kobiet się z nich wyłania, jakie role społeczne są im przypisywane.

” Bolesław Prus

Lalka

Poniższa rozmowa toczy się między Wokulskim a Izabelą Łęcką.

- Więc według pana nie jest zasługą pielęgnowanie delikatniejszych uczuć i wykwinniejszych obyczajów?
- Owszem, jest, ale taką rolę w społeczeństwie odgrywają kobiety. Im natura dała tkliwsze serca, ruchliwszą wyobraźnię, subtelniejsze zmysły, i one to, nie zaś arystokracja, utrzymują w życiu codziennym wykwinność, w obyczajach łagodność, a nawet umieją budzić w nas najwznioślejsze uczucia. Tą lampą, której blaski ozłacają drogę cywilizacji, jest kobieta. Ona też bywa niewidzialną sprężyną czynów wymagających niezwykłego natężenia sił...

Źródło: Bolesław Prus, *Lalka*, t. 2, Wrocław 1991, s. 72.

” Bolesław Prus

Lalka

Baron zaciął się, oczy mu krwią nabiegły; Wokulski słuchał go i nagle rzekł cierpkim tonem:

- Kto wie, mój baronie, czy Starski nie ma racji. Nas nauczono widzieć w kobietach anioły i tak też je traktujemy. Jeżeli one jednak są przede wszystkim samicami, to my wydajemy się w ich oczach głupszy i niedołętniejszy niż jesteśmy, a Starski musi triumfować. Ten jest panem kasy, kto posiada właściwy klucz do zamku, baronie! – zakończył ze śmiechem.
- Pan to mówisz, panie Wokulski?
- Ja, panie i nieraz pytam się, czy my nie zanadto ubóstwiamy kobiety,

czy w ogóle nie traktujemy ich zbyt poważnie; poważniej i uroczyściej niż siebie samych...

Źródło: Bolesław Prus, *Lalka*, t. 2, Wrocław 1991, s. 29.

” Bolesław Prus

Lalka

- [...] Dałbym sobie głowę uciąć, że Wokulski zna jakąś ważną tajemnicę naukową, ale jestem pewny, że nie odkryje mi jej, dopóki sam będzie w takiej gorączce... Ach te kobiety z ich obrzydliwą kokieterią...
- Wasza jest mniej obrzydliwa? – spytała pani Wąsowska.
- Nam wolno.
- Wam wolno... pyszny sobie!... – oburzyła się. – I to mówi człowiek postępowy, w wieku emancypacji...
- Niech lichy weźmie emancypację! – odparł Ochocki. – Piękna emancypacja. Wy chciałybyście mieć wszystkie przywileje: męskie i kobiece, a żadnych obowiązków... Drzwi im otwieraj, ustępuj im miejsca, za które zapłaciłeś, kochaj się w nich, a one...
- Bo my jesteśmy waszym szczęściem – odpowiedziała drwiąco pani Wąsowska.
- Co to za szczęście?... Sto pięć kobiet przypada na stu mężczyzn, więc czym się tu drożyć?
- Toteż pańskie wielbicielki, garderobiane, zapewne nie drożą się.
- Naturalnie! Ale najnieznośniejsze są wielkie damy i służące z restauracji. Co to za wymagania, jakie grymasy!...
- Zapominasz się pan – rzekła dumnie pani Wąsowska.
- No, to pocałuję w rączkę – odparł, natychmiast wykonując swój zamiar.
- Proszę nie całować w tę rękę...
- Więc w tamtą...

” Bolesław Prus

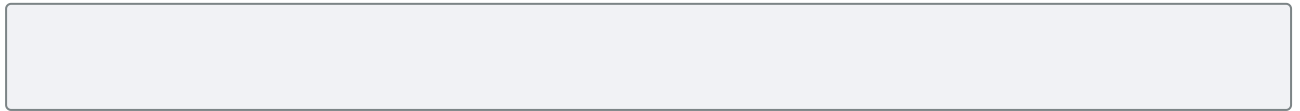
Lalka

Poniższy fragment to przemyślenia Wokulskiego.

Piękne anioły!... jasne skrzydła!... Pan Molinari, pan Starski i Bóg wie, ilu ich jeszcze... Oto skutki znajomości kobiet z poezyi!

Trzeba było poznawać kobiety nie przez okulary Mickiewiczów, Krasińskich albo Słowackich, ale ze statystyki, która uczy, że każdy biały anioł jest w dziesiątej części prostytutką; no i jeżeli spotkałoby cię rozczarowanie, to choć przyjemne.

Źródło: Bolesław Prus, *Lalka*, t. 2, Wrocław 1991, s. 243.

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z poniższymi fragmentami *Lalki* Bolesława Prusa i wróć do cytatów zamieszczonych przy mapie myśli. Porównaj poglądy prezesowej Zasławskiej i Kazimierzy Wąsowskiej na temat postrzegania miłości przez kobiety. Wskaż różnice w przekonaniach obu bohaterek.

” Bolesław Prus

Lalka

– Głupiutkie są te panny – zaczęła po chwili prezesowa. – Im się zdaje, że jak złapie która bogatego męża, a poza nim przystojnego kochanka, to już wypełni sobie życie... Głupiutkie. Ani wiedzą, że wnet sprzykrzy się stary mąż i pusty kochanek i że prędzej czy później każda zechce poznać prawdziwego człowieka. A jeżeli się taki trafi, na jej nieszczęście, co ona mu da?... Czy wdzięki, które sprzedała, czy serce zaszargane z takimi oto Starskimi?...

I pomyśleć, że prawie każda z nich musi przejść podobną szkołę, zanim pozna ludzi. Przedtem, choćby się jej trafiał najszlachetniejszy, nie doceni go. Wybierze starego bogacza albo śmiałego hultaja, w ich towarzystwie zmarnuje życie, a dopiero kiedyś chce się odrodzić... Zwykle za późno i na próżno!...

Co mnie jednak dziwi najmocniej – prawita – to okoliczność, że na podobnych lalkach nie poznają się mężczyźni. Dla żadnej kobiety, począwszy od Wąsowskiej, kończąc na mojej pokojówce, nie jest to sekret, że w Ewelinie nie zbudził się jeszcze ani rozum, ani serce; wszystko w niej śpi... A tymczasem baron widzi w niej bóstwo i durzy się, biedak, że ona go kocha!

Źródło: Bolesław Prus, *Lalka*, t. 2, Wrocław 1991, s. 148.

” Bolesław Prus

Lalka

– Wszyscy jesteście nędznicy. Kiedy kobieta, w pewnej epoce życia, marzy o idealnej miłości, wyśmiewacie jej złudzenia i domagacie się kokieterii, bez której panna jest dla was nudna, a mężatka głupia. A dopiero gdy dzięki zbiorowym usiłowaniom pozwoli prawić sobie banalne oświadczyzny, patrzeć słodko w oczy, ścisnąć za rękę, wówczas z ciemnego kąta wyłazi jakiś oryginalny egzemplarz w kapturze Piotra z Amiens i uroczyście wyklina kobietę stworzoną na obraz i podobieństwo Adamowych synów. „Tobie już nie wolno kochać, ty już nie będziesz nigdy prawdziwie kochana, bo miałaś nieszczęście znaleźć się wśród jarmarku, boś straciła złudzenia!”. A któż ją z nich okradł, jeżeli nie pańscy rodzeni bracia?... I cóż to za świat, który naprzód obdziera z ideałów, a potem skazuje obdartego?

Źródło: Bolesław Prus, *Lalka*, t. 2, Wrocław 1991, s. 150.

prezesowa Zasławska	Kazimiera Wąsowska

Ćwiczenie 5

Wskaż przykład bohaterki *Lalki* Prusa, którą można określić mianem postaci dynamicznej. Uzasadnij swój wybór.

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij, na ile losy bohaterek powieści Bolesława Prusa są zdeterminowane przez ich osobiste wybory, a na ile przez klasę, do której należą, oraz role społeczne przypisywane kobiecie w XIX wieku. Uzasadnij swoją odpowiedź, odnosząc się do przykładów dwóch konkretnych postaci kobiecych z *Lalki*.

Zapoznaj się z fragmentami *Lalki i perły* Olgi Tokarczuk, odnoszącymi się do bohaterek *Lalki*. Wyjaśnij, na jakie aspekty konstrukcji bohaterek Prusa zwraca uwagę pisarka. Nie cytuj.

” Olga Tokarczuk

Kosmos „Lalki”. Pierwiastek bezkobięcy

Izabela wydaje się kimś zupełnie różnym od Wokulskiego i może to jest tajemnica jej przyciągania. Izabela po prostu jest. „Syndrom Izabeli” jest odwrotnością „syndromu Wokulskiego”. „Wystarczy być” Izabeli to przekonanie, że miłość i uznanie świata przychodzi za to, że się po prostu istnieje, nie zaś za to, że się coś robi. Odsyła ono do jakiejś podstawowej ludzkiej tęsknoty za uzasadnieniami bezwarunkowymi, nie podlegającymi dyskusji. Jestem, więc jestem. To właśnie dlatego byłoby lepiej zapytać nie o to, kim jest Izabela, lecz co sobą zastania. Co jest poza Izabelą?

Źródło: Olga Tokarczuk, *Kosmos „Lalki”. Pierwiastek bezkobięcy*, [w:] *też*, *Lalka i perła*, Kraków 2020, s. 67–68.

” Olga Tokarczuk

Kosmos „Lalki”. Pierwiastek bezkobięcy

W Królestwie Matek objawia się także inna pozytywna kobieca postać – Kazia Wąsowska. To Amazonka, kobieta silna, energiczna, która wie, czego chce. Świetnie jeździ konno, a jej werbalne strzały trafiają w sam cel. Z jakichś jednak względów Wąsowska nie mieści się w grupie kandydatek na żonę. Amanci podchodzą do niej z wyraźnym dystansem, obchodzą ją w koło. W Królestwie Matek kobieta przesuwa się bowiem poza zbiór istot poszukujących mężczyzny, ma jakieś inne, niezrozumiałe dla mężczyzn cele, daje sobie radę sama.

Źródło: Olga Tokarczuk, *Kosmos „Lalki”. Pierwiastek bezkobięcy*, [w:] *też*, *Lalka i perła*, Kraków 2020, s. 67–68.

Ćwiczenie 8

Zastanów się, która z bohaterek wykreowanych przez Bolesława Prusa w *Lalce* mogłaby stać się główną bohaterką współczesnego serialu. Wyjaśnij, dlaczego jej historia mogłaby zainteresować widzów. Odnieś się także do sposobu kreacji tej postaci.

Praca domowa

Ustosunkuj się do stwierdzenia Olgi Tokarczuk, która uważa, że bohaterkom kobiecym w *Lalce* Bolesława Prusa brakuje „jakiegoś wymiaru”. Sformułuj przynajmniej dwa argumenty. Weź pod uwagę własne doświadczenia czytelnicze.

Dla nauczyciela

Autor: Piotr Obolewicz

Przedmiot: Język polski

Temat: Kobieta powieść bezkobieta? O bohaterkach *Lalki* Bolesława Prusa

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

3) rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;

9) rozpoznaje elementy erystyki w dyskusji oraz ocenia je pod względem etycznym;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

3) reaguje na przejawy agresji językowej, np. zadając pytania, prosząc o rozwinięcie lub uzasadnienie stanowiska, wykazując sprzeczność wypowiedzi;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Lektura obowiązkowa

23) Bolesław Prus, *Lalka*, Z legend dawnego Egiptu;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- analizuje postępowanie bohaterów *Lalki* Bolesława Prusa w kontekście odgrywanych przez nie ról społecznych,
- określa stosunek Bolesława Prusa do idei emancypacyjnych,
- interpretuje fragmenty *Lalki i perły* Olgi Tokarczuk w odniesieniu do kreacji bohaterów kobiecych Prusa,
- przygotowuje argumenty do dyskusji na temat emancypacji.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- dyskusja za i przeciw;
- dyskusja panelowa.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przygotowanie do zajęć. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Kobieca powieść bezkobieca? O bohaterkach *Lalki* Bolesława Prusa”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj”. Proponuje także zainteresowanym osobom, by przygotowały się do dyskusji panelowej, w której wystąpią w roli ekspertów. Jedna osoba powinna zostać moderatorem dyskusji. Tematem będzie emancypacja; nauczyciel prosi więc chętnych uczniów, by przygotowali najważniejsze (hasłowe) informacje na temat ruchów emancypacyjnych w Europie i na świecie od XIX wieku do współczesności.

UWAGA: zajęcia mogą zostać zaplanowane przez nauczyciela na dwie godziny lekcyjne.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel pyta: jakie role społeczne są tradycyjnie przypisywane kobietom, a jakie mężczyznom? Jakie korzyści społeczne niesie ten podział? Jakie zagrożenia? Uczniowie dyskutują swobodnie, wymieniając się poglądami. Później nauczyciel kieruje ich uwagę na bohaterki *Lalki*. Pyta: jakie są kobiety z powieści Prusa? Jakim stereotypom ulegają? Jak postrzegają je mężczyźni?
Po krótkiej wymianie zdań prowadzący poleca, by uczniowie wykonali w parach

polecenia towarzyszące mapie myśli. Następnie prosi wybrane osoby o prezentację wyników pracy, weryfikuje je i ocenia.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel zapowiada, że uczniowie wezmą udział w dyskusji panelowej na temat emancypacji, a przygotowaniem do niej będzie wykonanie ćwiczeń z sekcji „Sprawdź się”. Poleca, by uczniowie wykonali indywidualnie ćw. 3 i 4.
2. **Dyskusja panelowa.** Nauczyciel zapowiada, że w roli ekspertów wystąpią w niej osoby, które przygotowały się w domu. Tematem będzie emancypacja, eksperci prezentują krótką historię tej idei. Być może znajdą się wśród nich zwolennicy i przeciwnicy emancypacji, którzy zechcą przedstawić swoje poglądy na omawiany temat. Pozostali uczestnicy zajęć mogą włączać się do dyskusji, zadawać pytania, wyrażać swoje przekonania, prosić ekspertów o dodatkowe informacje. Nauczyciel dba o to, by dyskusja przebiegała w przyjaznej atmosferze, z poszanowaniem oponentów.
3. W podsumowaniu dyskusji nauczyciel może postawić pytania: czy proces emancypacji kobiet zakończył się już, czy też trwa nadal? Czy emancypacja jest potrzebna? W podsumowaniu mogą wziąć udział wszyscy uczestnicy dyskusji, sygnalizując chęć zabrania głosu.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel poleca, by uczniowie wykonali w parach ćw. 8. Następnie prosi wybrane osoby o przedstawienie odpowiedzi.
2. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem się...

Praca domowa:

1. Do wyboru:

- a) Ustosunkuj się do stwierdzenia Olgi Tokarczuk, która uważa, że bohaterkom kobiecym w *Lalce* Bolesława Prusa brakuje „jakiegoś wymiaru”. Sformułuj przynajmniej dwa argumenty. Weź pod uwagę własne doświadczenia czytelnicze.
- b) Zastanów się, która z bohaterek wykreowanych przez Bolesława Prusa w *Lalce* mogłaby stać się główną bohaterką współczesnego serialu. Wyjaśnij, dlaczego jej historia mogłaby zainteresować widzów. Odnieś się także do sposobu kreacji tej postaci.

Materiały pomocnicze:

- Wojciech Strokowski, *Polonista polimedialny*, w: *Polonista w szkole*, pod red. Anny Janus-Sitarz, Kraków 2004.

- Olga Tokarczuk, *Lalka i perła*, Kraków 2016.
- Grażyna Borkowska, „*Lalka*” – *kobiety, mężczyźni, miłość*, „Wiek XIX. Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza” 2014.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Mapa myśli” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.